

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

О.І. Ляшенко

*академік НАПН України, д.п.н., професор
головний науковий співробітник відділу
біологічної, хімічної та фізичної освіти*

В умовах цифрової трансформації освіти формування і розвиток цифрових компетентностей набуває особливого значення, оскільки вони отримують статус неодмінних здібностей усіх учасників освітнього процесу. В епоху цифровізації освіти цифрова компетентність учителя стає необхідним складником його педагогічної майстерності, чинником досягнення високої якості і результативності освітнього процесу, оскільки наразі педагогічна діяльність стрімко насичується засобами ІКТ [1]. За таких умов формування цифрових компетентностей учасників освітнього процесу стає нагальним завданням освітньої політики, що підтверджується низкою заходів і документів, прийнятих на міжнародному і вітчизняному рівнях. Зокрема, в Україні впроваджуються *Стратегія розвитку інформаційного суспільства* і *Концепція розвитку цифрових компетентностей* та розроблена *Рамка цифрової компетентності для громадян України* [2], які загалом окреслюють основні вимоги до цифрової компетентності вчителя.

У своїй професійній діяльності вчитель повинен володіти базовими навичками налаштування і користування цифровими засобами з метою їх використання в освітньому процесі, вміти застосовувати цифрові технології, онлайн-сервіси, різноманітні застосунки і програмне забезпечення в навчальних цілях, використовувати цифровий інструментарій та інтернет в освітній діяльності, розробляти цифровий контент та імплементувати його в навчальний процес. Тому для ефективного формування цифрової компетентності вчителя важливо усвідомлювати особливості її формування і розвитку залежно від специфіки діяльності.

Ґрунтуючись на загальному означенні компетентності [3] як динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність, цифрову компетентність учителя можна схарактеризувати як інтегроване утворення, що складається із:

- знань про наявні цифрові засоби (гаджети), сервіси штучного інтелекту, програмне забезпечення, що їх доповнюють;
- навичок користування електронними пристроями і програмами, електронними ресурсами в своїй професійній діяльності;
- здатності оцінювати можливості використання цифрових засобів і програм у різних педагогічних ситуаціях;
- умінь критичного осмислення переваг і обмежень застосування цифрових засобів, програм і технологій, зокрема штучного інтелекту у різних видах педагогічної діяльності.

Зважаючи на це, у цифровій компетентності вчителя можна виокремити щонайменше три складники: цифрову обізнаність, цифрову грамотність і цифрову культуру.

Цифрова обізнаність характеризується певним набором знань і відомостей, володіння якими надає учителеві можливість реалізувати свою освітню діяльність у цифровому середовищі. Насамперед це володіння інформацією про наявні засоби і програмне забезпечення, електронні ресурси, що можуть бути використані в освітньому процесі та усвідомлення тих обмежень до можливостей застосування ІКТ в освітній діяльності. В організації освітнього процесу вчителю важливо знати правила безпечного поведіння в онлайн середовищі і соціальних мережах, розуміти вплив цифрових засобів на здоров'я і благополуччя дитини і його самого, володіти алгоритмами дій для захисту приватності і безпеки в інтернеті. Важливо розуміти поняття цифрової ідентичності, функцій і механізмів використання цифрових інструментів, баз даних, сервісів і платформ штучного інтелекту, імерсивних і хмарних технологій в освітній діяльності. Цифрова обізнаність вчителя орієнтує його в прийнятті рішень і виборі оптимальних шляхів здійснення педагогічного процесу.

Цифрова грамотність учителя забезпечує реалізацію його освітньої діяльності завдяки навичкам і здатностям, що визначають його педагогічну майстерність і компетентність в умовах цифровізації освіти. Вона складається з таких компонентів:

- *комп'ютерна грамотність* як володіння навичками користування електронними пристроями та програмами, операційними системами, умінням встановлювати програмне забезпечення, працювати з онлайн-сервісами, файлами і застосунками, різноманітними гаджетами тощо;

- *інформаційна грамотність* як уміння реалізовувати власні потреби в пошуку, аналізі і перетворенні різноманітної інформації, критичного осмислення, оцінювання й інтерпретації цифрового контенту та одержаних даних, управління ними в цифровому середовищі;

- *медійна грамотність* як здатність до поширення та обміну даними, інформацією та цифровим контентом у сучасному цифровому суспільстві, володіння навичками використання цифрових технологій і медіа-засобів для педагогічного супроводу освітнього процесу, умінням взаємодіяти в професійних онлайн-спільнотах;

- *веб-грамотність* як готовність до використання інтернету, веб-технологій і мережевих сервісів для освітньої діяльності, забезпечення безпеки, захисту надійності і приватності в мережі, уміння захистити цифровий контент, себе та здобувачів освіти від заподіяння шкоди у відкритому доступі до інтернету.

Цифрова культура педагога як спосіб його освітньої діяльності і педагогічна майстерність в цифровому освітньому середовищі характеризується набором здібностей і досвіду організації педагогічного процесу в цифрову епоху, володінням цифровою педагогікою як сучасною теорією розвитку особистості в цифровому суспільстві. Вона ґрунтується на перших двох складниках цифрової компетентності вчителя і передбачає готовність педагога до творчого

використання та імплементації цифрових інструментів, ресурсів і програмних засобів, онлайн-сервісів і технологій в своїй освітній діяльності, пошук і поширення цифрового контенту в професійних спільнотах, а також його здатність розв'язувати педагогічні проблеми засобами цифрової педагогіки, використовуючи в своїй професійній діяльності цифрові пристрої, технології і прикладне програмне забезпечення та розробляючи власний або удосконалюючи наявний цифровий контент для педагогічного супроводу освітнього процесу. З цією метою вчитель повинен володіти навичками використання сучасних засобів імерсивних, хмарних та інших цифрових технологій, уміти застосовувати сервіси штучного інтелекту в освітній діяльності, оцінюючи їх переваги, ризики і обмеження та удосконалюючи стратегії та методики їх застосування.

Цифрова культура педагога передбачає дотримання доброчесності, правових норм і етичної поведінки під час взаємодії з учнями і колегами в цифрових середовищах, забезпечення безпеки, збереження фізичного і психічного здоров'я та соціального благополуччя в процесі спілкування в мережі інтернету. Вона ґрунтується на критичному осмисленні і самооцінюванні власного досвіду діяльності вчителя в цифровому середовищі, пошуку можливостей до самовдосконалення і підвищення майстерності з продуктивного використання цифрових інструментів в освітньому процесі, визначенні шляхів професійного розвитку щодо підвищення своєї цифрової компетентності.

Таким чином, в епоху цифрової трансформації суспільства неодмінною ознакою професійної кваліфікації учителя є його цифрова компетентність, яка за своєю суттю є складним інтегрованим поєднанням цифрової обізнаності, різнобічної цифрової грамотності і цифрової культури його професійної діяльності. Її формування і розвиток у педагогічних працівників є пріоритетом у їх професійному розвитку, обов'язковим складником освітньої політики. Розроблена національна Рамка цифрової компетентності для громадян України передбачає врахування опису її дескрипторів у професійних стандартах вчителів, що частково знайшло відображення в цих нормативних документах. Водночас варто зазначити, що наразі цифрова компетентність учителя на практиці оцінюється досить однобічно, як вміння застосовувати цифрові засоби в організації освітнього процесу в умовах дистанційного і змішаного навчання. Насправді ж спектр цього складного інтегрованого феномену набагато ширший і передбачає володіння вчителем цифровою культурою, яка ґрунтується на засадах нової цифрової педагогіки.

Список використаних джерел

1. Ляшенко О., Спірін О., Литвинова С., Пінчук О., Овчарук О., Сухих А. Концептуальні засади цифровізації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 102 (4), 2024. С. 1–25. (<https://doi.org/10.33407/itdt.v102i4.5829>).
2. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні (розпорядження КМУ від 15 травня 2013 р., №386-р); Концепція розвитку цифрових компетентностей

(розпорядження КМУ від 3 березня 2021 р. № 167-р). (<https://www.rada.gov.ua/>);
Опис Рамки цифрової компетентності для громадян України.
(https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf).

3. Закон України «Про освіту». Розділ I. Загальні положення. Стаття 1. Основні терміни та їх визначення. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>).

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ В ОЦІНЮВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

О.П. Радкевич

*головний науковий співробітник відділу моніторингу
та оцінювання якості
загальної середньої освіти, д.п.н., професор*

Сучасна освітня парадигма висуває нові, значно вищі вимоги до професійної діяльності педагогічних працівників, що, у свою чергу, зумовлює необхідність трансформації підходів до її оцінювання. Традиційні методи, що здебільшого зводилися до формального збору документів у паперове портфоліо раз на п'ять років, виявляються недостатньо ефективними для стимулювання неперервного професійного зростання педагогів та надання об'єктивного зворотного зв'язку. У відповідь на цей виклик на ринку освітніх технологій з'являються комплексні електронні ресурси, які пропонують значно ширший функціонал, аніж просте зберігання файлів. Вони являють собою інтегровані платформи, що поєднують різноманітні модулі для всебічного, динамічного та прозорого аналізу професійної діяльності вчителя, перетворюючи атестацію з бюрократичної процедури на дієвий інструмент професійного розвитку. До дієвих електронних ресурсів, які можна застосовувати в оцінюванні професійної діяльності педагогів належать: «Єдина атестаційна система» (EAS.UA), HUMAN.UA, «Всеосвіта», «На Урок». Ключовим компонентом таких електронних ресурсів є модуль самооцінювання. У його межах педагогу пропонують заповнити спеціальні форми чи опитувальники, розроблені на основі критеріїв професійного стандарту вчителя (Про затвердження професійного стандарту "Вчитель закладу загальної середньої освіти, 2017). Це дає вчителю змогу здійснити глибоку рефлексію щодо рівня сформованості власних компетентностей, об'єктивно визначити свої сильні сторони та зони найближчого розвитку. Такий самоаналіз стає відправною точкою для планування індивідуальної траєкторії професійного вдосконалення, сприяючи підвищенню професійної свідомості та відповідальності за власне зростання. Іншим важливим модулем є інструментарій для спостереження за уроком. Керівник закладу загальної середньої освіти, голова методичного об'єднання чи експерт атестаційної комісії може використовувати стандартизовані цифрові форми або чек-листи для фіксації результатів спостереження безпосередньо під час відвіданого заняття. Такі форми